

Ötlető: BORZAVÁKI ÁRILA
CSONGBÁNYI JÁNOS

Ötletés ideje: 1982.

TART.: ZSELICKISTALMI PRÉSHÁZPINCÉ
DOKUMENTÁCIÓJA

1 foto, 13 rajz, 11 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: ZSELICKISTALMI - PUENNA

RAJZMUTATÓ: X. 2.
XXXIV.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LEHTÁROMÁS

ÁTVEVETVE A NA-10-83 - OS TÉTELE ALÓL.

Somogy Megyei Múzeum
NA-1631/83
Néprajzi adattár

MŰSZAKI LEIRÁS

Zselickisfalud / Bereknyei hegy /, Somogy megye.
Helyrajzi szám: 615, pince.
Tulajdonos: Pojtner János.
Építés dátuma: 1850 körül.
Telekforma: szabálytalan telek.
Udvarforma: szabálytalan udvar.
Alaprajz: pince + préselő + szoba + lukpince.

Szerkezeti leírás

Falazat: zsilipelt pallófal és talpas, favázás / fecskerakásos / falszerkezet.

Födém:

- pince: pallófödém, az épület hossz tengelyében mestergerenda.
- préselő, szoba: deszkafödém fenyőfából.
- pincelejáró: téglaboltozat betonfedlappal.
- lukpince: földbe vágott, külön szerkezet nem épült.

Tetőidom: kontyos.

Tetőszerkezet: egyszerű szarufafedél kakasülővel.

Héjazat: nádfedés.

Padló: döngölt föld, a pincelejáróban téglaburkolat.

Ablak: pallótokos, homlokzaton sötétítő fatábla, egyszerű vas pálcarács, mázolt.

Ajtók:

- préselő: ácstokos, ajtólap vésetlen, mázolatlan.
- préselő és pince közt: ácstokos ajtólap mázolatlan.
- préselő és szoba közt: pallótokos, ajtólap vész és táblázatos, mázolt.
- pincelejáró: tok nélküli ajtó befalazott sarokvassal, kétszárnyu deszkaajtólap vas pántolással.

Tüzelőberendezés: utólag falazott kéménypillér, tüzhely.

Homlokzat: az épület zsilipelt része körül földtöltést / rézsüzve / alakítottak ki, amelybe már korábban felhasznált fagerendákat állítottak. A fecskerakásos fal fehérre van meszelve. A pincelejáró falszerkezetét nyersen hagyták, mint a beton fedlapot.

Észlelt átalakítások: a préselőben és szobában jelenleg látható födém 1950 körül készült. Ekkor épült a válaszfal és a kémény is.

Megjegyzés: az épület állapota jó, a zsupfedés rongálódott csak meg néhol.

A FÉNYKÉPDOKUMENTÁCIÓ ISMERTETÉSE

1. Az épület északnyugatról
2. A nyugati homlokzat
3. A nyugati homlokzat részlete
4. A nyugati homlokzat részlete
5. A nyugati homlokzat részlete / a pince mestergerendája és a zsilipelt pallófal /
6. A nyugati homlokzat részlete
7. Az épület délnyugatról
8. A déli homlokzat részlete
9. A déli homlokzat részlete
10. A déli homlokzat
11. A déli homlokzat részlete
12. A déli homlokzat részlete / nádfedés /
13. A déli homlokzat
14. A déli homlokzat részlete részlete
15. A déli homlokzat részlete / a préselő bejárati ajtaja /
16. A déli homlokzat részlete / a szoba ablaka /
17. Az épület délkeleti sarka / a talpgerendék /
18. A keleti fal részlete
19. Az épület délkeleti sarka / nádfedés /
20. Keleti homlokzat részlete / nádfedés, kémény /
21. A keleti fal részlete
22. A keleti homlokzat és a pincelejáró részlete
23. A pincelejáró és a keleti homlokzat
24. A pincelejáró részlete
25. A pincelejáró és a keleti homlokzat
26. A pincelejáró északról
27. Az épület északkeleti sarka
28. Az épület északkeletről
29. Az épület északkeletről
30. A nádfedés és a kémény északkeletről
31. Az északi homlokzat részlete -.a fecskerakásos fal
32. A kémény északról

33. Az északi homloézet részlete - a zsilipelt fal
34. Az épület északnyugatról
35. A pince nézete
36. A préselő nézete
37. A szoba nézete
38. Padlástér - koszorugerendák kötése
39. A nyugati kontyolás nézete
40. Szarufa és kakasülő kötése
41. Padlástér - kéménypillér és keleti kontyolás
42. Padlástér - kéménypillér és keleti kontyolás
43. Padlástér - kéménypillér és keleti kontyolás

A RAJZDOKUMENTÁCIÓ TARTALMA

Helyszínrajz	m = 1:2000
Alaprajz	m = 1:50
Tetőszerkezeti alaprajz	m = 1:50
A-A Keresztmetszet	m = 1:50
B-B Keresztmetszet	m = 1:50
C-C Keresztmetszet	m = 1:50
D-D Hosszmetszet	m = 1:50
Axonometrikus metszet	m = 1:50
Fakötések	m = 1:10
Ablak nézetrajza	m = 1:10
A pincelejáró nézetrajza	m = 1:15
Déli homlokzat	m = 1:50
Keleti homlokzat	mm = 1:50
Északi homlokzat	m = 1:50
Nyugati homlokzat	m = 1:50

Az épület részletes leírása

A felmért épület Zselickisfaludtól keleti irányban a községtől kb. 1 km-re, a Bereknyei-hegyen áll. Zselickisfalud Kaposvártól DNy-i irányban, a megyeszékhelytől nem messze épült, református település. Az erdőségekkel borított Belső-Zselichez tartozik. A dombvidék löszös talaja kedvez a szőlő és gyümölcsstermesztésnek.

Zselickisfaludon az emlékezett megőrzött egy boronafalu templomot.

A felmért épület pontos építési dátuma nem ismert.

Szakemberek szerint a múlt század közepén épült.

A Patkó-család építette, ezért nevezik "patkó-pincének".

Érdekesség, hogy a telek alakja is patkóra emlékeztet. A hajdani tulajdonost idézi a préselő bejárati ajtaja fölé erősített patkó. A Patkó - Család után a tulajdonos egy Jónás nevezetű ember volt, akinek keresztnévét sajnos nem tudtuk kideríteni.

Majd 1972-75-ig Haraszti József volt a gazda, tőle vette meg jelenlegi tulajdonosa, Pojtner János a telket és a pincét, aki Kaposváron pék. Elbeszélése szerint a vételkor nagyon elhanyagolt állapotban volt az épület, ő hozta rendbe.

Az épület környezetében, a többi pince elszórtan, rendezetlenül épült.

A telek meglehetősen nagy. A tulajdonos gyümölcsöt, szőlőt, zöldséget és kukoricát termeszt.

Az épület előtt farönkökből készült székek és asztalok, valamint egy árnyékszék áll.

Az épület szerkezete teszi egyedülállóvá a megyében.

Az épület eredetileg kétosztatu volt és a két helyiség zsilipelte, a préselő pedig fecskerakásos falu. kb. 50 éve a préselőt egy válaszfallal kettéosztották az új helyiség lett a szoba.

Ugyanekkor a préselő és aszoba fölé új földem és a válaszfalba kémény is épült.

A zsilipelt fal építése:

A környező erdőből kitermelt fát a helyszinre szállították, ahol baltával, sulyokkal, ~~tepesz~~ ~~szal~~ megmunkálták. A ház helyét a gáztól, humusztól megtisztították, majd lefektették a talpgerendákat. Az épület sarkain két talpgerenda közt feles lapolást /1. fakötés/ vagy feles véglapolást alakítottak ki. A zsilipelt fal építésekor, úgy mint a falpas, favázás épületeknél is, a válaszfalak alá is került talpgerenda. A talpgerenda Zselickisfaludon is használt elnevezése: a küszöb. Gyakran talpgerendák alá téglát is tettek, hogy a későbbi teher ne nyomja a földre a gerendát. Ezután a sarkokra a szöglábbal azonos funkcióju gerendákat állítottak, ezekben előtte vályut alakítottak ki. Ezeket két oldalról kilincsfákkal támasztották meg, és faszöggel rögzítették. /4-es és 6-os fakötés/. A gerendákon kialakított vályuba kerültek a deszkák, ahogy a felmért pincénél látott módon a pallók. Így készült a zsilipelt pallófal, vagy zsilipelt deszkafal, /8 fakötés/.

A sarkokra állított gerendákra kerültek a koszorugerendák. Itt is csapot /csint/ alakítottak ki. A felmért épületnél a pincében található mestergerendát az épület hossztegelyével párhuzamosan helyezték el. Ez egyik oldalon a zsilipelt pallóra, a másik oldalon pedig az ácstokos ajtó, ajtótokjára támaszkodik. Az ajtótok mellé egy kisebb keresztmetszetű gerendát is állítottak a mestergerenda biztonságos hordására.

A pince zsilipelt falu részén pallóföldem készült.

A pallókat a mestergerendára és a zsilipelt pallókra fektették, tehát felső síkjuk is még a koszorugerendák alsó síkja alatt helyezkedik el. A pallókra agyagtapasztás került

A talpas, favázás fal szerkezete tulajdonképpen megegyezik a zsilipelt falével. Itt nem palló a vázkitöltő szerkezetés nem a szöglábakon alakítottak ki vályut. Fecskerakásos falat készítettek. A koszorugerendák alsó részébe lyukakat furtak kb. 25 cm-enként, a talpgerendákba pedig hosszanti vályut /vályut/ véstek. Régen bus fenyőből /boroka/, később tölgyből, gyertyán, vagy szilfából készült, karokat helyeztek el a koszorugerendákba furt lyukakba. Alsó végüket kihegyezték és oldalról beszorították a vályuba úgy, hogy függőleges helyzetűek legyenek. Ekkor helyezték el az ablakokat is, melyet vesszőfonással erősítettek be. Általában a karók közé gyertyán, mogyoró vagy szilfából vágott vesszőket fontak. Ezt nevezték sövényfalnak. Közben apró szalmás, polyvás sarat keverték össze lábbal tiporva, ezt csapkodták kívül-belül föl a sövényfonásra. A felmért pincénél nem tudtuk pontosan megállapítani, de valószínűleg nem készült sövényfonás. Az épület eredeti állapotában /a földépcsere előtt/ feltételezhetően a préselőben is hosszirányu mestergerenda volt, a válaszfal és kéménypillér beépítése után a koszorugerendákra földéngerendákat /figerendákat/ fektettek, melyekre deszkázat és vékony agyagtapasztás készült. Így alakult ki a pince és a préselő földéme között a 30-35 cm-es szintkülönbség. Az utólag épített földém nem vízszintes, a szoba felé fokozatosan nő a belmagasság.

Az épület tetőszerkezete egyszerű szarufafedél, a szarufák és koszorugerendák közt hornyolást alakítottak ki /5.fakötés/. A tetőgerincnél ollóscsappal kapcsolódnak a szarufák /2.fakötés/.

Ezenkívül kör keresztmetszetű taréjszelement is beépítettek. Az állásokat kakasülőkkel merevítették /3.fakötés/. A tetőidomot kontyolva alakították ki, két-két élszarufával és egy-egy csonkaszarufával.

A tulajdonos elmondta, hogy amikor a pincét megvette a héjazat vegyesen zsup és nád volt. Balatonszentgyörgyön él az a mester, aki két társával a ma látható nádfedést megépítette. A nádtető felvert technikával készült.

A nád rendezett szárait egyenletesen eltereztik a tetőn, ágakkal leszoritják, a nádverő kefével egyenletesen simára felverik a töveit s úgy erősítik véglegesen a lécekhez.

Igy szép egyenletes tetőt lehet kialakítani, ahol a felső sorokban is a tő van lefelé. A tetőgerincen nádhengert helyeztek el.

A pincétől /pincekamrától/ függetlenül épült a lyukpince. A pincelejáró az épülettől néhány méterre indul. A lépcsőkre téglaburkolat került. A földbevágott lejáró és a pince dongaboltozattal készült, a lejáró fölé téglaboltozat készült, amelyet a terepszint fölött betonfedlappal védenek.

A fedlap alsó részére egy betongerendát raktak, így a leömlő víz nem fenyegeti leázással a föld alatt lévő téglaboltozatot. A fedlap tetjére kis felülvilágító ablakot építettek. A pince felső síkja és az épület padlóvonala közt kb. 2,6 m a szintkülönbség. A lyukpincét és az épület pincéjét szellőző köti össze.

A zsilipelt falrész körül földtöltés található, amit részben alakítottak ki. A föld valószínűleg a lyukpince kiásása után maradt. A földtöltésbe olyan gerendákat állítottak, amelyeket márkorábban felhasználtak, hiszen megvannak munkálva. A gerendák és a földtöltés segítségével az épületben is megfelelő hőmérsékletet tudtak elérni.

Az udvarból egy ácstokos ajtón léphetünk a préselőbe.

Az ajtólap vésetlen, mázolatlan. Ebben a helyiségben áll a préselő, itt tárolják a kerti kisgépeket, felszereléseket. A préselőből juthatunk föl egy létrán a padlástérbe. A padlásfeljárót feldlappal lehet lezárni, ami deszkából készült.

A préselőből juthatunk a pincébe. Az ajtó itt is ácstokos, az ajtólap vésetlen, mázolatlan. Az ajtótokra ül rá a mestergerenda. A pincében betonkád, kád, daráló, sajtár áll. Ezenkívül itt tárolják a permetezőeszközöket is. Néhány hordó is található itt, amelyek talpfákon állnak. A talpfára helyezték a sajtárt is.

A szellőzőnyílást fedlappal takarták le. A pince zsilipelt falának belső felülete belülről le van fehérre meszelve, kívülről nem. A préselő és pince közti zsilipelt falrész is fehérre van meszelve, melybe macskalukhoz hasonló nyílást vágtak.

A préselőből juthatunk a szobába egy pallótokos ajtón. Itt áll a kéménypillér mellett a tűzhely. A szemközti fal mellé rakták az ágyat és egy kisméretű szekrényt. Az ablak előtt asztal és székek állnak. Az ablak pallótokos az ablakszárnyak és a külső sötétítő fatáblák közt vasrács helyezkedik el.

A padlástérben a felmérés idején deszkákat és műtrágyát tároltak.

A pincelejáróba olyan kétszárnyu ajtún keresztül léphetünk, amely tok nélkül készült, befalazott sarokvasra van helyezve. Az ajtólapot vasa pánttal lehet lezárni.

A pincelejárón lefelé haladva, jobb kéz felől egy vaklyuk található. Ebbe állították a lámpát és a gyertyát.

A lyukpincében tárolják a bort. A hordók talpfán állnak. A pince végén is látható egy vaklyuk, amit a földbe vágtak. A fecskerakásos fal kívülről-belülről fehérre van meszelve. A tulajdonos a jövő nyáron ki szeretné javíttatni a nád-fesét, a pincejárót is fehérre akarja lemeszelni.

Ezenkívül el akarja távolítani a zsilipelt falrész körül a földtöltést, és ezt a falat is le szeretné meszelni. Előtte azonban meg fogja kérdeni a szakemberek véleményét.

A felmérés ideje: 1982. augusztus

A felmérést készítették:

Borzavári Attila /Kaposvár, Petőfi u.58/a.

- fotók -

Csongrádi János /Kaposvár, Április 4 köz. 4./

- rajzok leírás-

Iskola: Pollák Mihály Építőipari Szakközépiskola, P é c s
Osztály: IV.b.

Tanár neve: Dr. C s e h István, Farkasházi Tamás

Somogy Megyei Múzeum
MA - 1631/83
Néprajzi adattár

„ZSELICKISFALUD”
2. példány

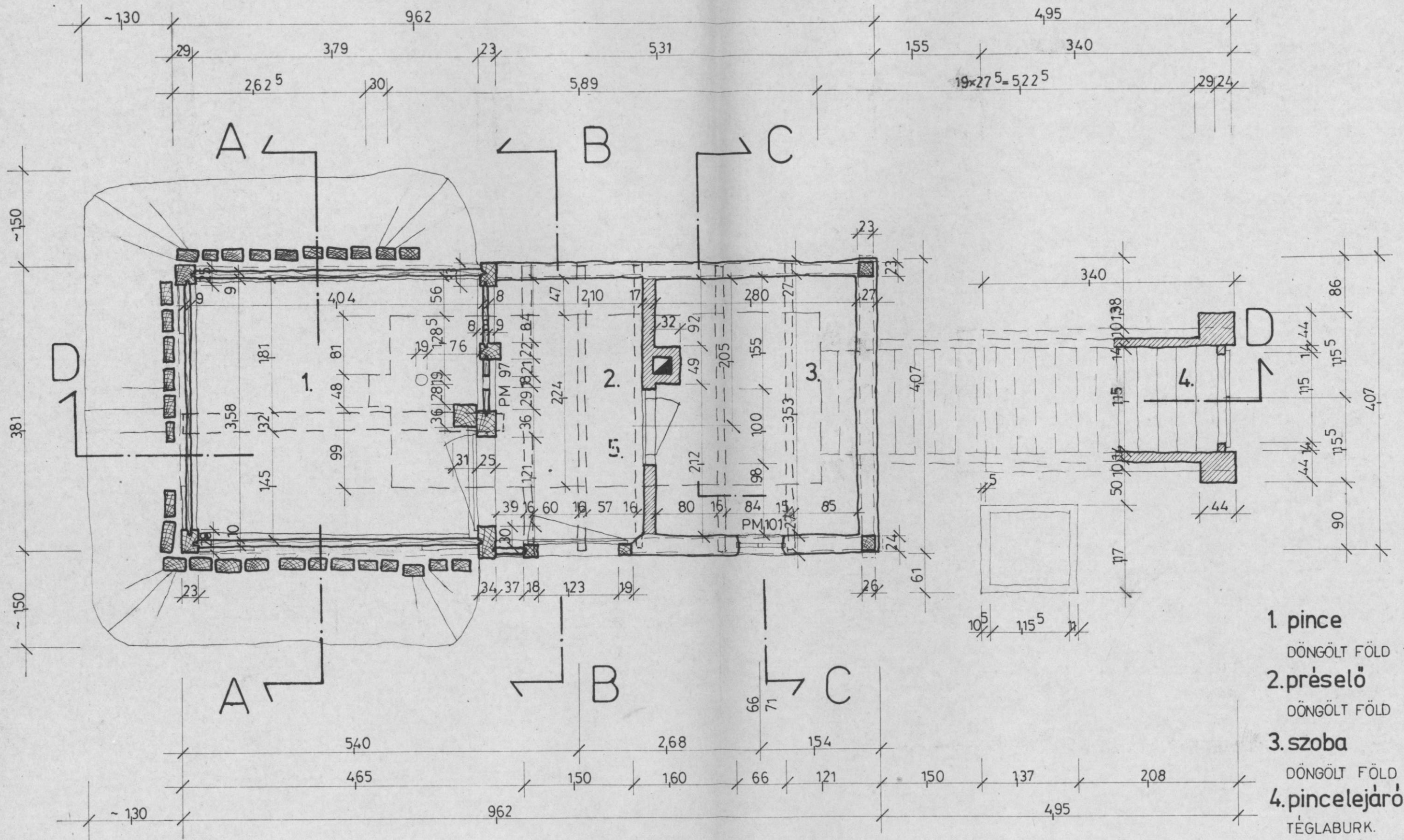
RAJZDOKUMENTÁCIÓ - ZSELICKISFALUD

2. példány

HELYSZÍNRAJZ m=1:2000

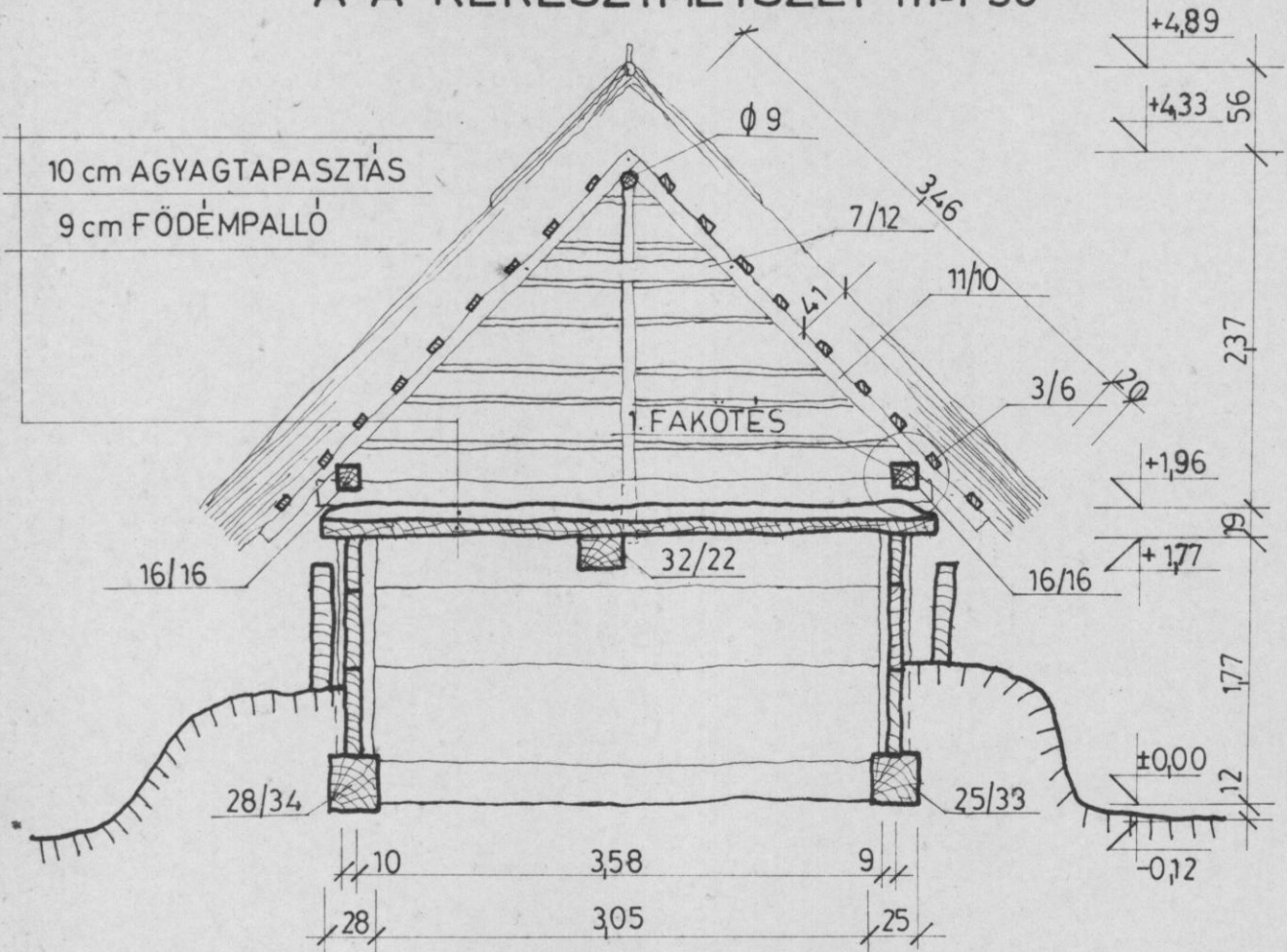

ALAPRAJZ m=1:50

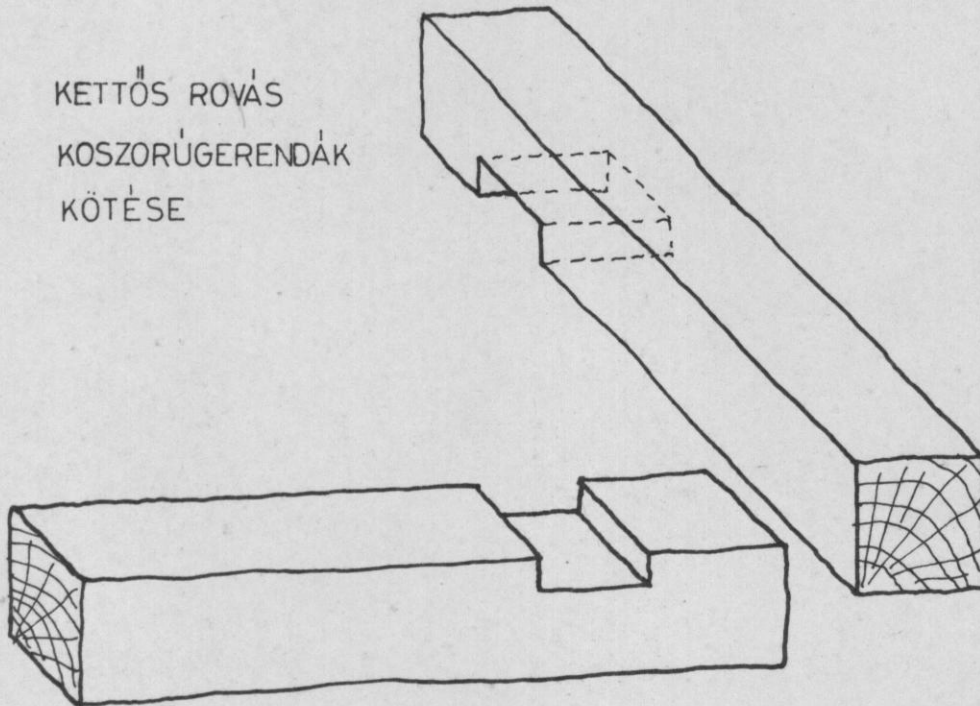
- 1. pince
DÖNGÖLT FÖLD 14,20 m²
- 2. préselő
DÖNGÖLT FÖLD 7,41 m²
- 3. szoba
DÖNGÖLT FÖLD 99,0 m²
- 4. pincelejáró
TÉGLABURK. 6,00 m²
- 5. pince
DÖNGÖLT FÖLD 13,20 m²

A-A KERESZTMETSZET m=1:50

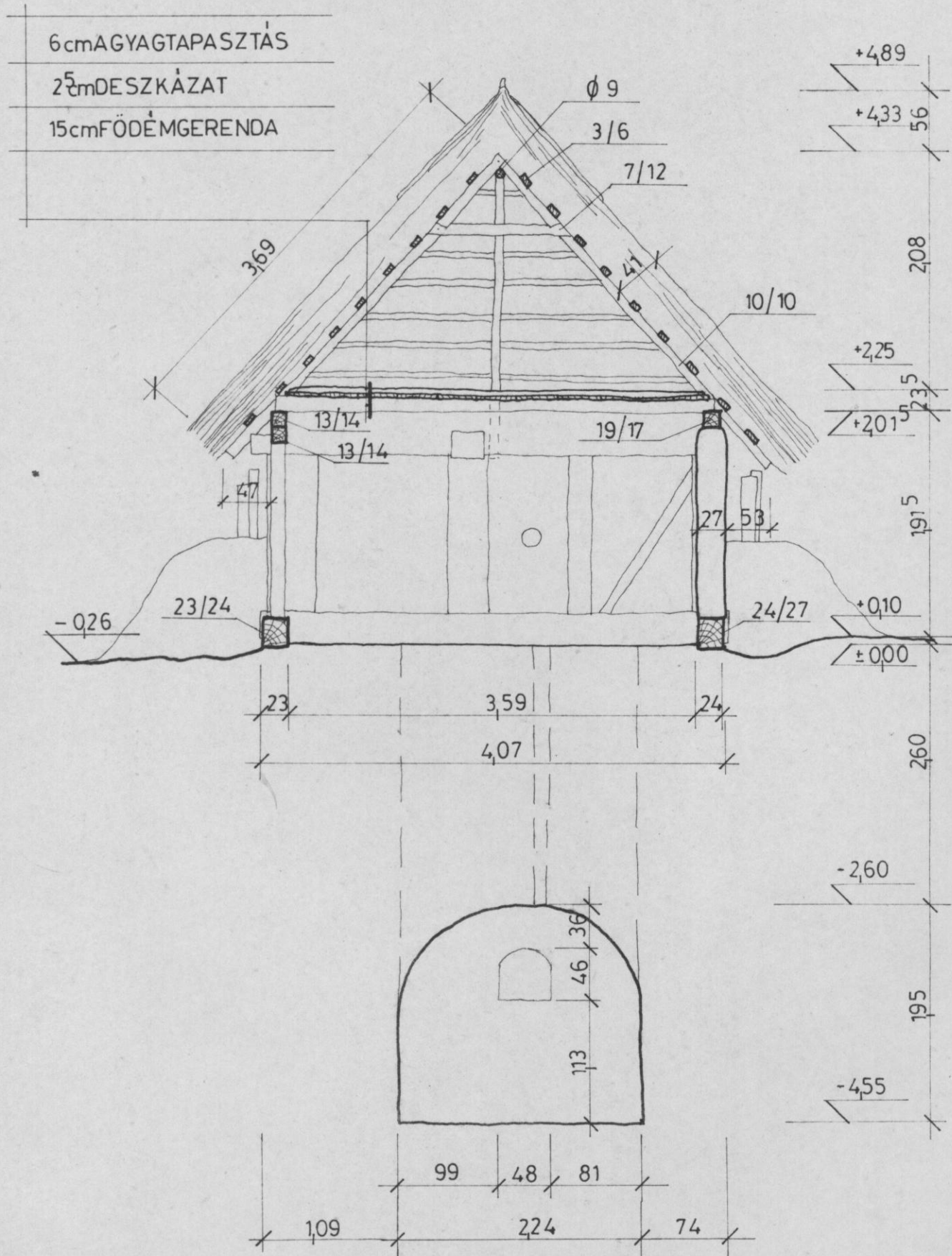

1. FAKÖTÉS

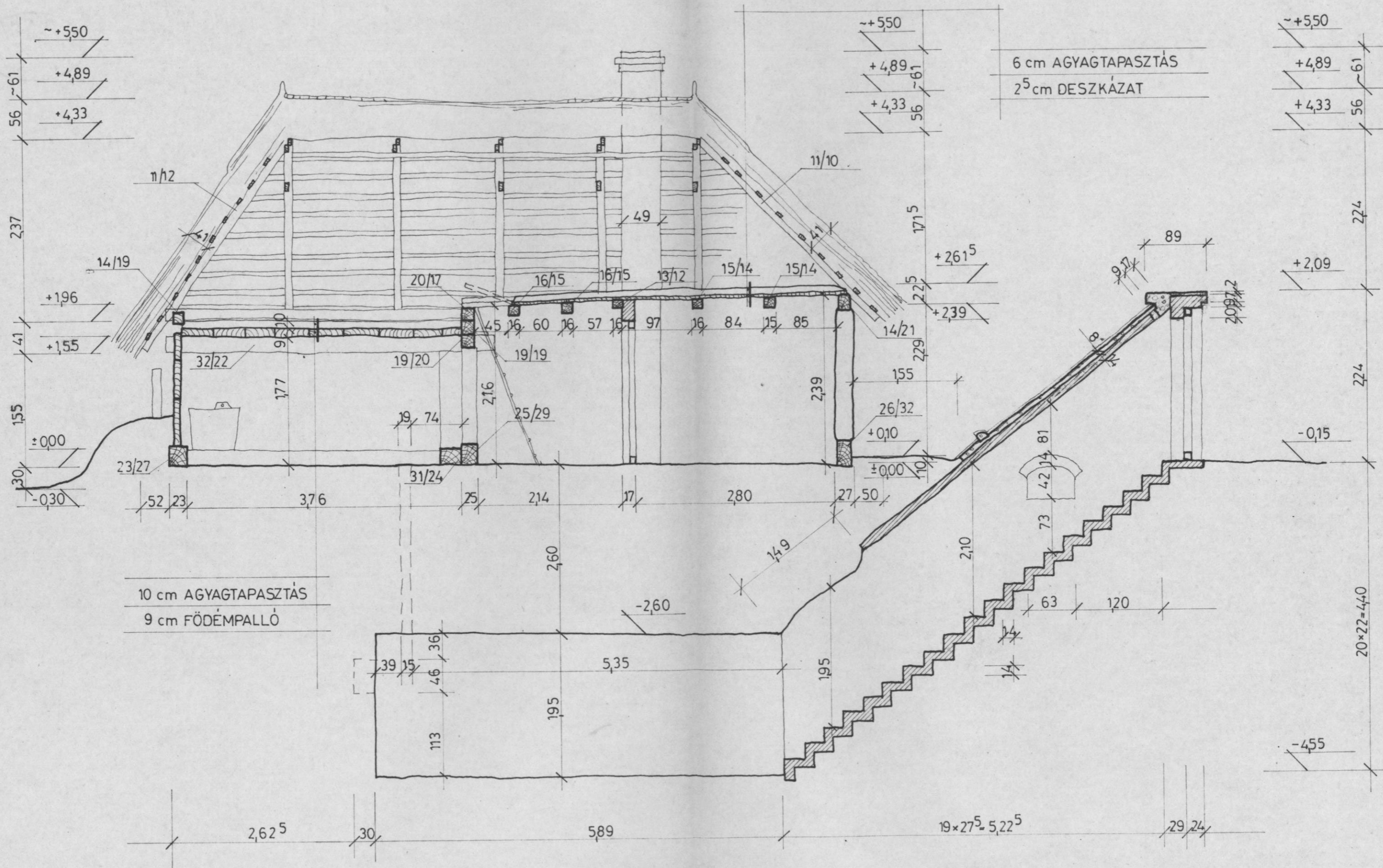
KETTŐS ROVÁS
KOSZORÚGERENDÁK
KÖTÉSE

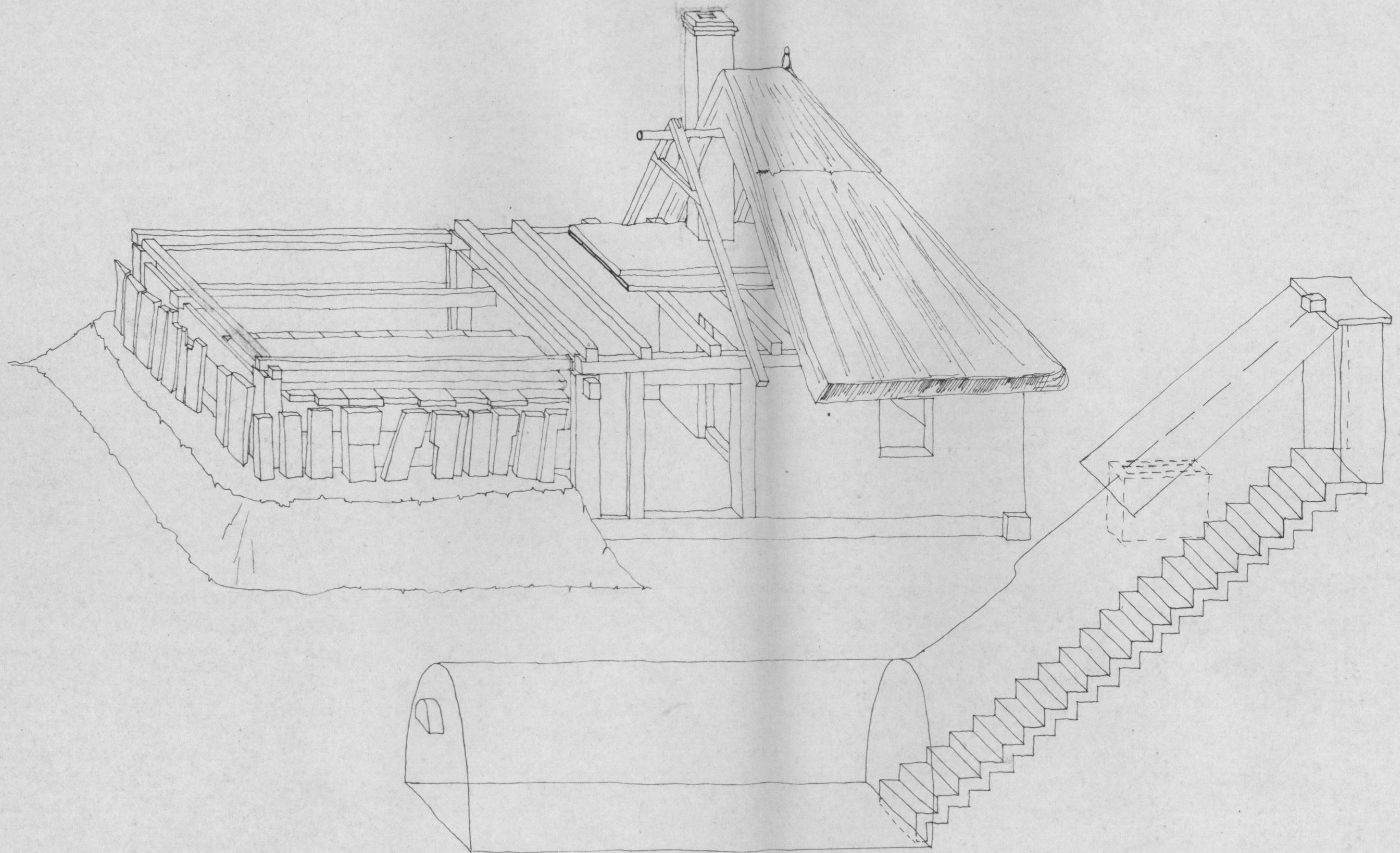
B-B KERESZTMETSZET m=1:50

D-D HOSSZMETSZET m=1:50

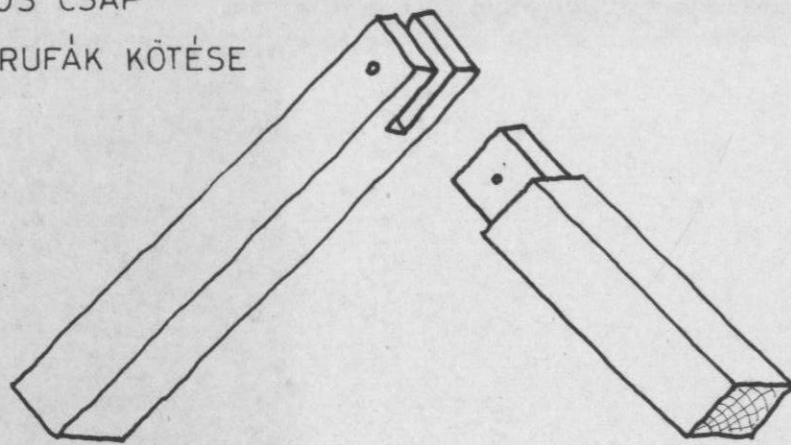

AXONOMETRIKUS METSZET m=1:50

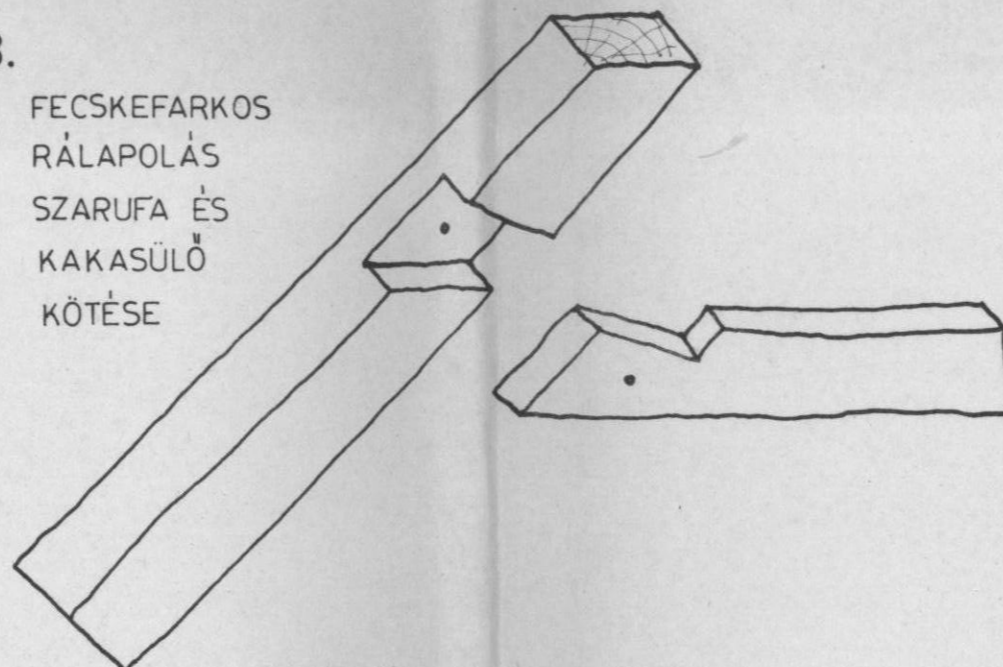

FAKÖTÉSEK

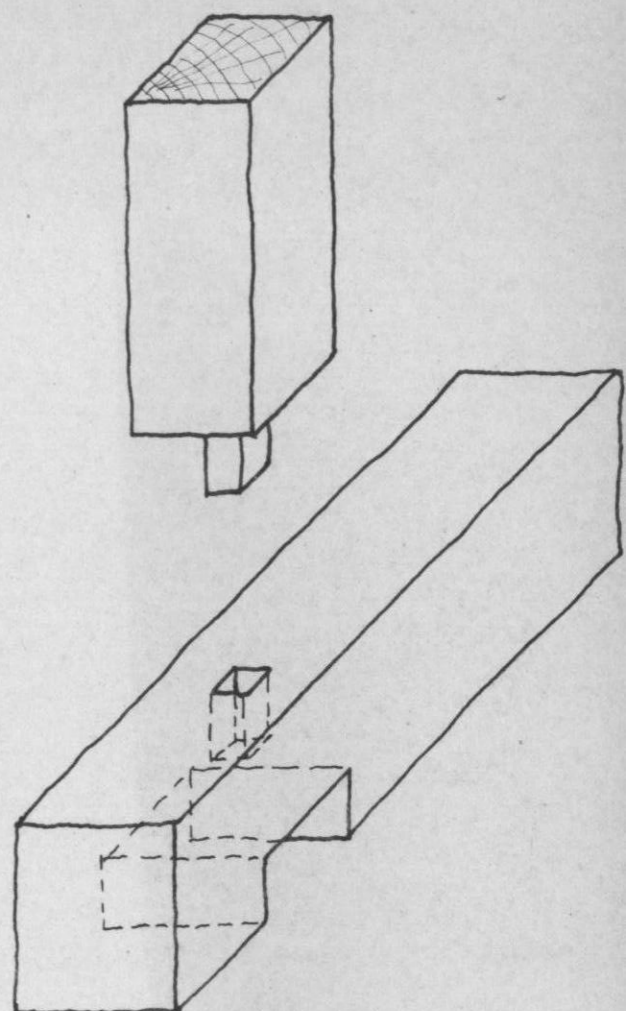
2. OLLÓS CSAP SZARUFÁK KÖTÉSE

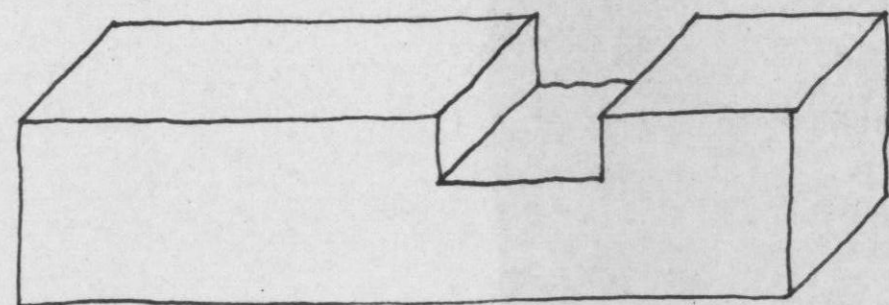
3. FECSKEFARKOS RÁLAPOLÁS SZARUFA ÉS KAKASÜLŐ KÖTÉSE

4. MERŐLEGES CSAP TALPGERENDA ÉS SZÖGLÁB KÖTÉSE

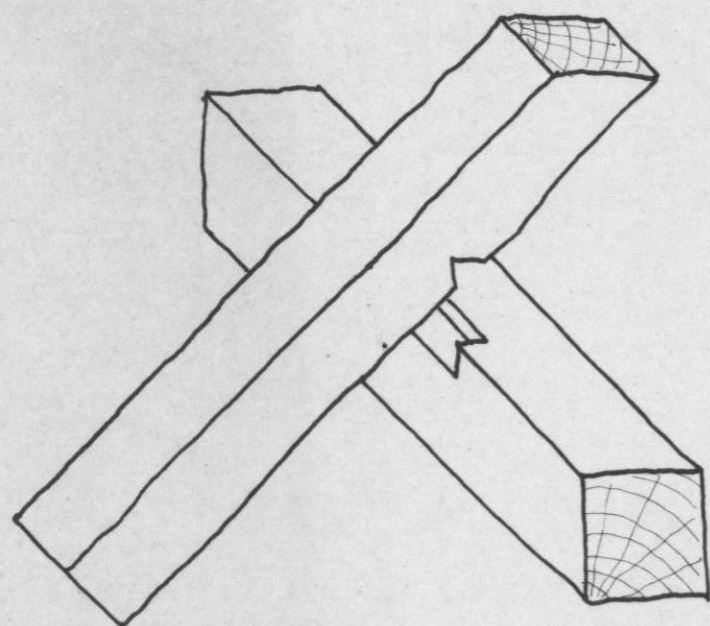

7. FELES LAPOLÁS TALPGERENDÁK KÖTÉSE

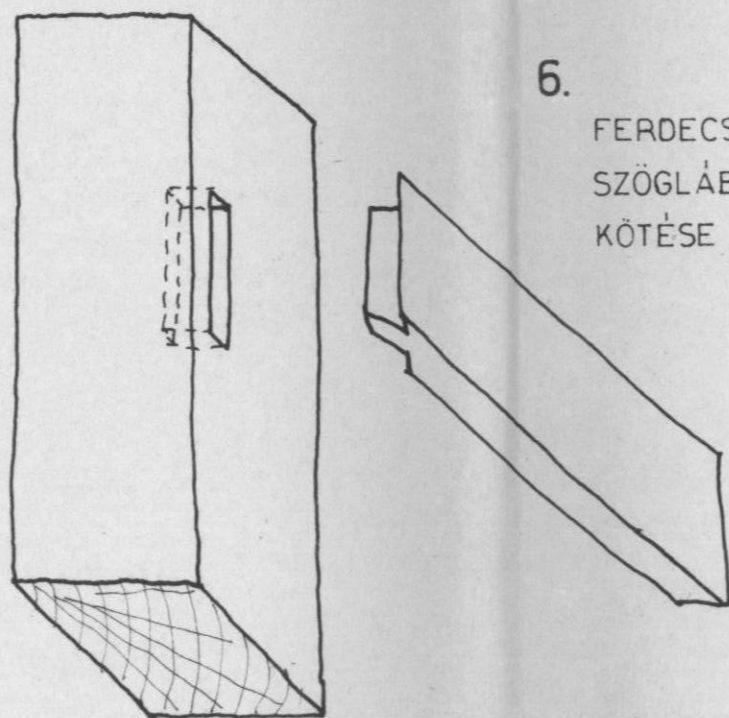

5.

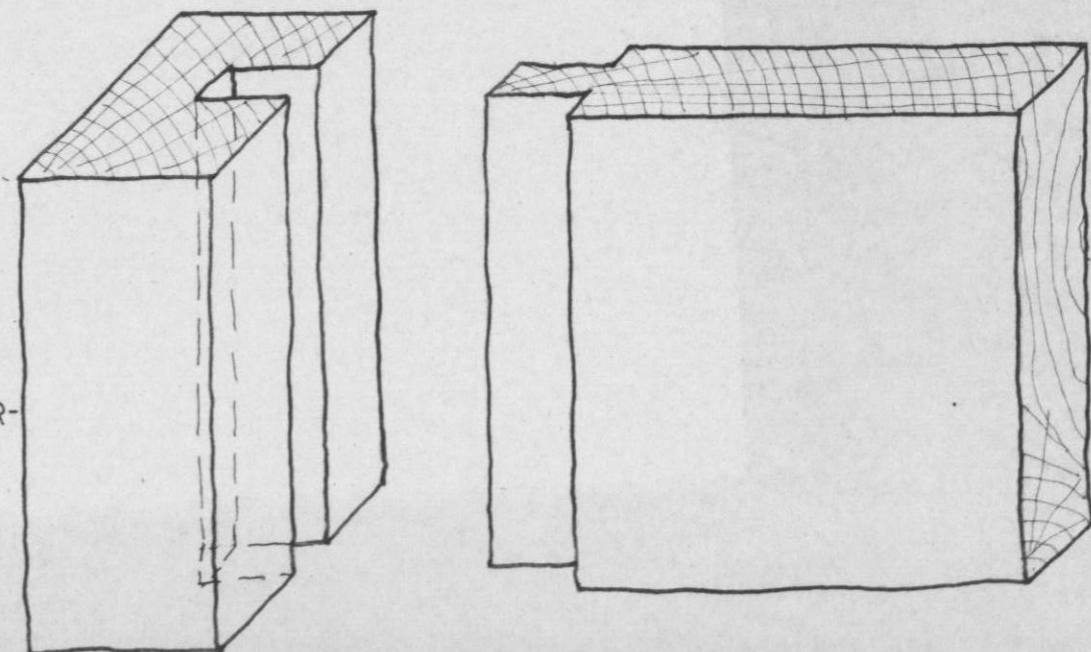
EGYSZERŰ HORGOLÁS SZARUFA ÉS KOSZORÚGERENDA KÖTÉSE

6. FERDECSAP SZÖGLÁB ÉS KILINCSFA KÖTÉSE

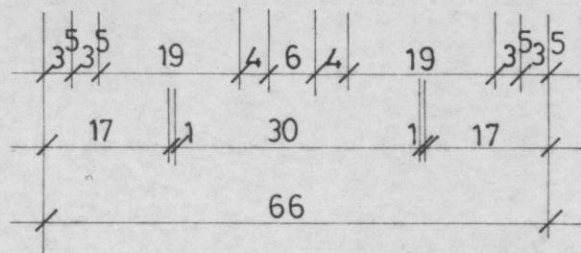
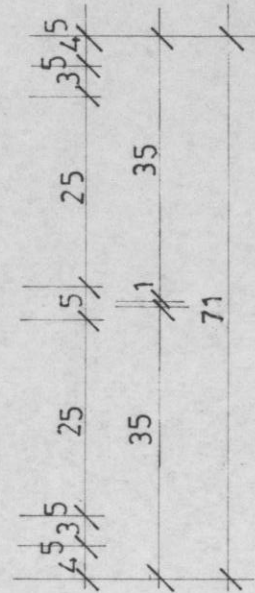
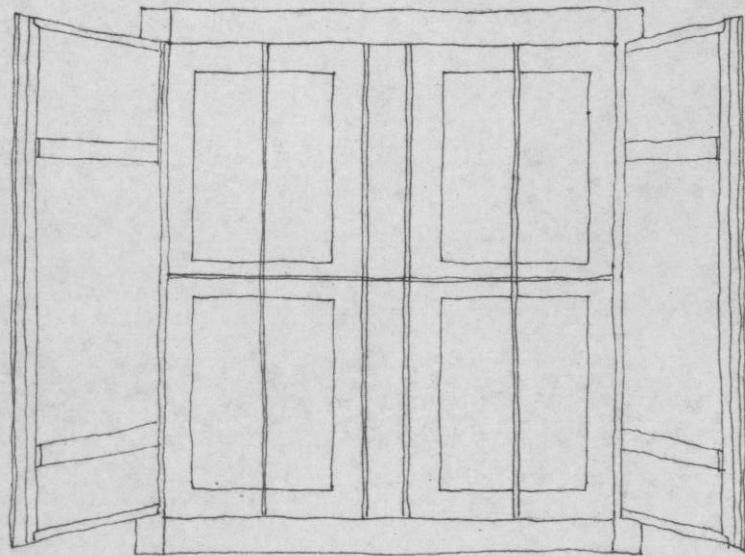
8. MERŐLEGES CSAP A ZSILIPELT FALSZERKEZET KIALAKÍTÁSA

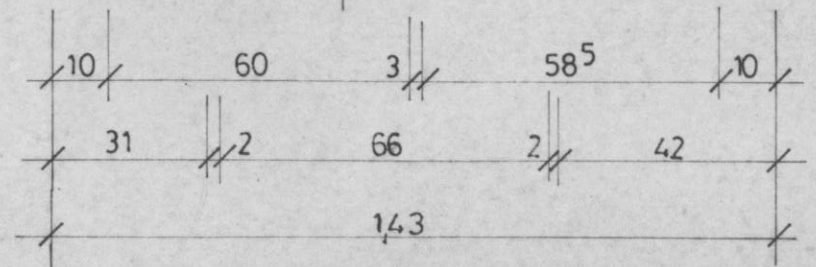
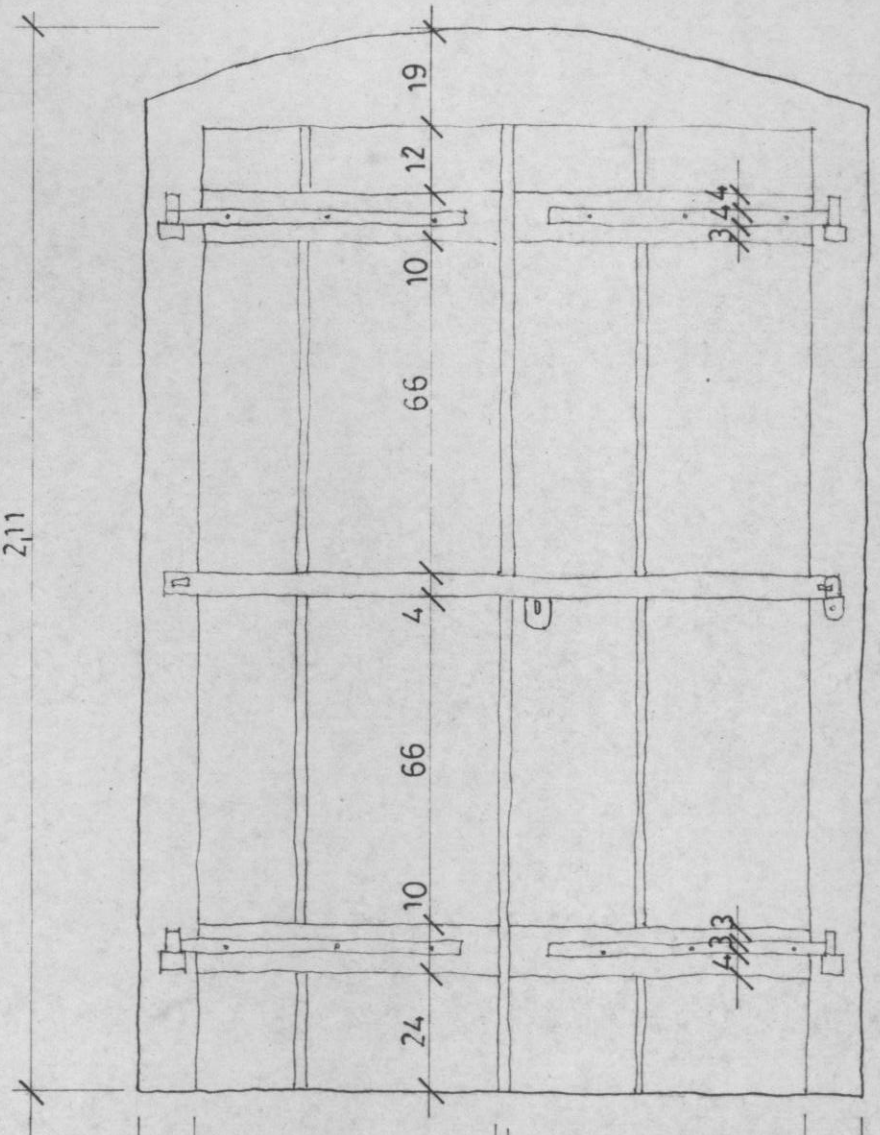
AZ ABLAK NÉZETRAJZA

m=1:10

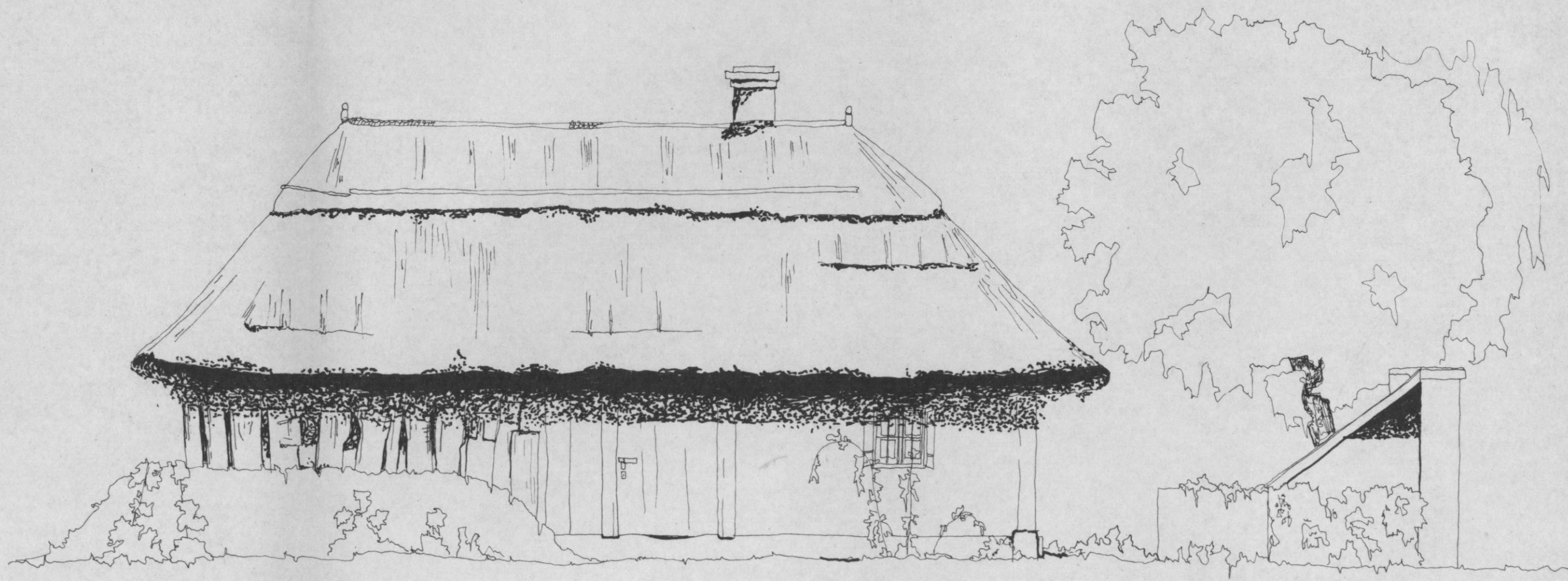
A PINCELEJÁRÓ NÉZETRAJZA m=1:15

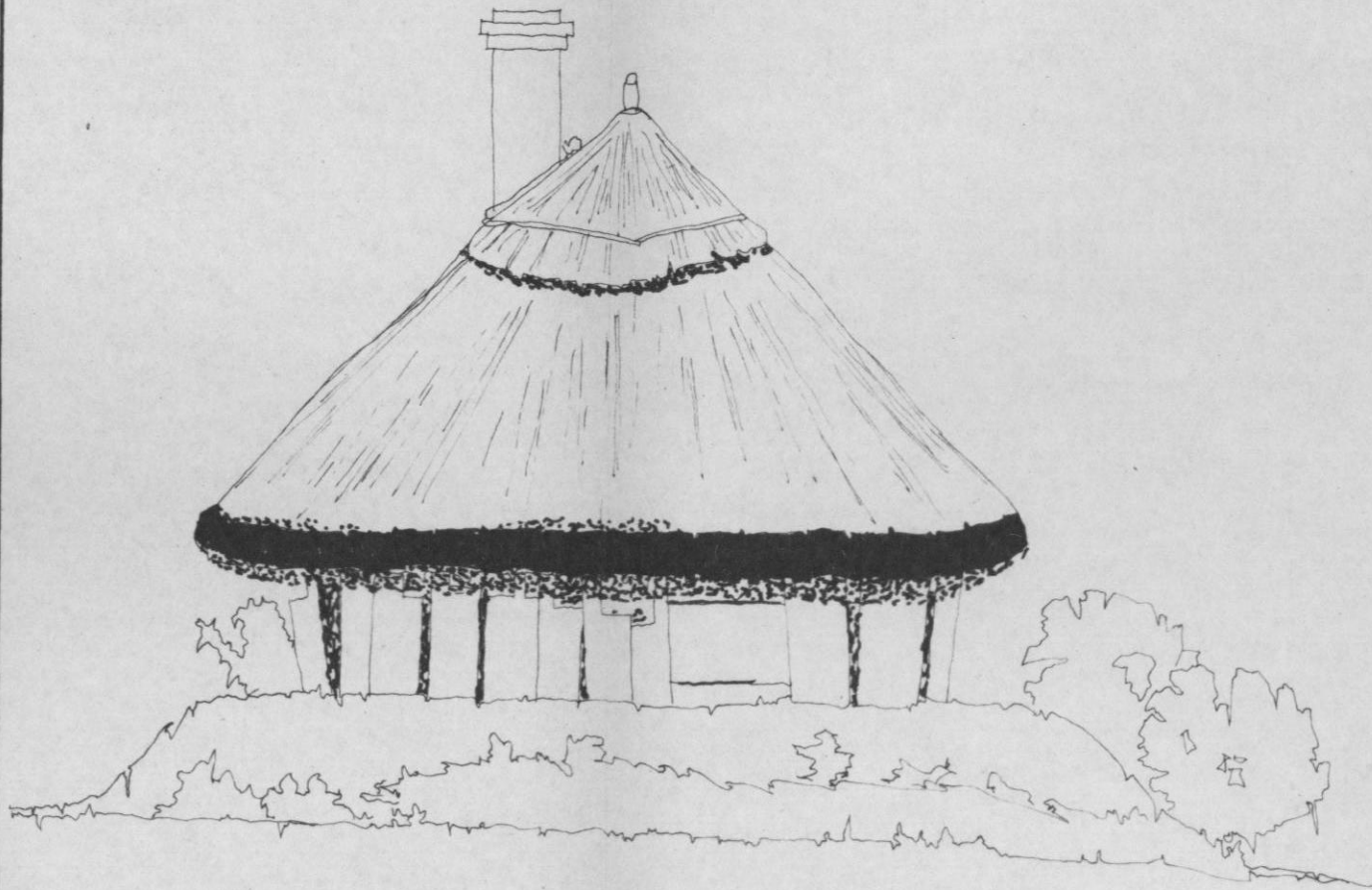
2,11

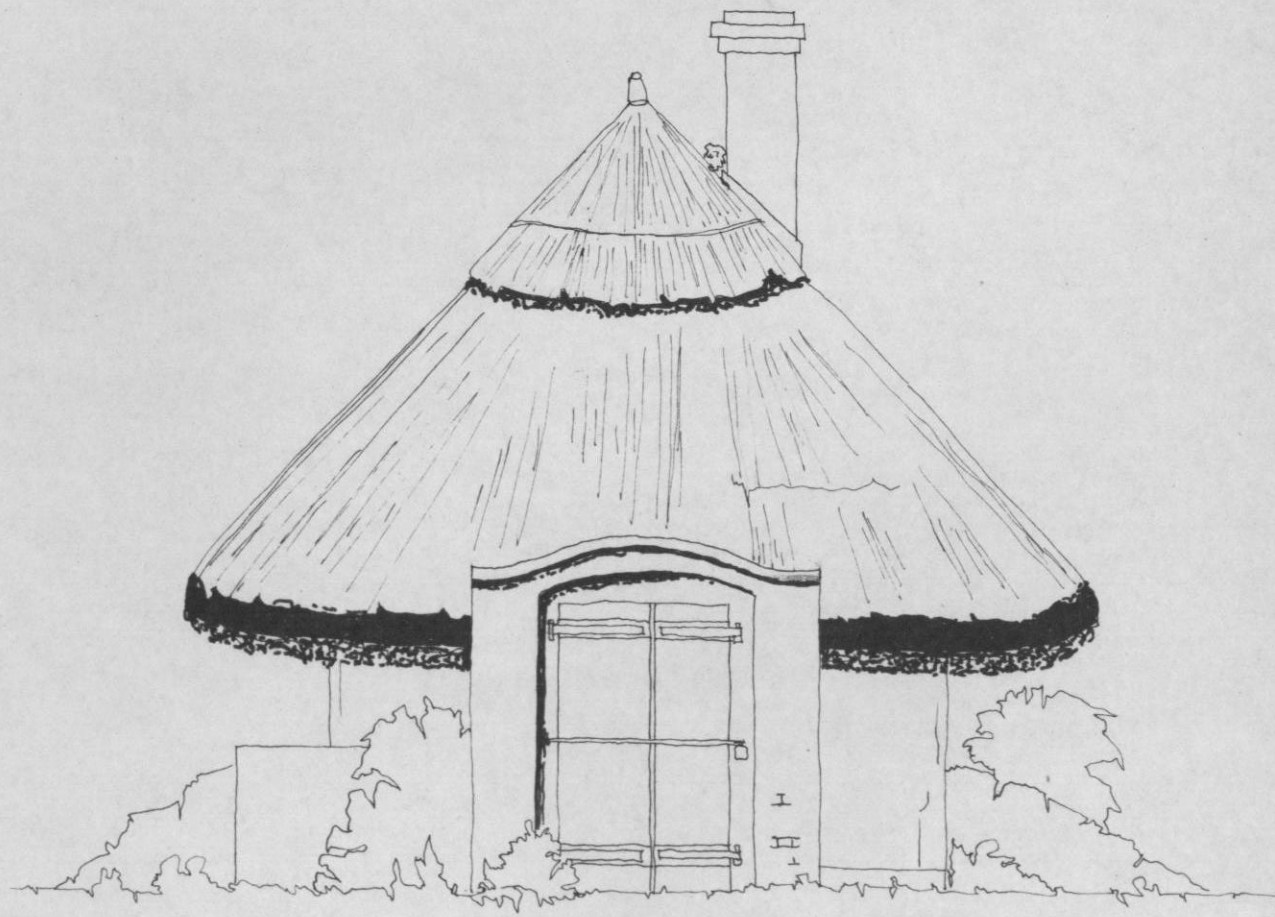
DÉLI HOMLOKZAT m=1:50

NYUGATI HOMLOKZAT m=1:50

KELETI HOMLOKZAT m=1:50

ÉSZAKI HOMLOKZAT m=1:50

